

דפים לה – לו

סו. מה דין הספקות דלהלן?

א. ספק עירוב.

ב. טמא שירד לטבול, ספק אם עלתה לו טבילתו אם לאו.

ג. נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת, ולמחר השכים ומצאו מת.

א. המניח עירוב, ספק אם נפל עליו גל או נשרף מבעוד יום ספק משחשכה; וכן עירב בתרומה, ספק נטמאה מבעו"י ספק משחשכה; או פירות שיש בהם ספק מתי נדמעו ונאסרו – רבי מאיר ורבי יהודה אומרים: הרי זה 'חמר גמל', כלומר יש לחשוש שמא הוא עירוב שמא אינו הלכך אין לו אלא אלפים אמה מהעיר עד מקום הנחת העירוב. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: ספק עירוב כשר. וכן מסר רבי יוסי מאבטלמוס שהעיד משום חמשה זקנים.

ופירשו דברי רבי מאיר בכגון שתי כתי עדים, אחת אומרת מבעוד יום נטמאה ואחת אומרת משחשכה. ורבי יוסי סובר [ולפי ה'אבעית אימא' בשם רבו אמר, אבל הוא עצמו אינו סובר כן] תחומין דרבנן, ומעמידים העירוב על חזקתו הראשונה, לומר שהיה קיים בשעת כניסת היום. [ואין לומר 'תרתי לריעותא' שהרי תרומה טמאה לפניך וגם האדם בחזקת תחום ביתו – שאין אומרים כן אלא בכגון מקוה המתחסר והולך כל הזמן, משא"כ במאורע חד פעמי (עריטב"א, מהר"ם), וי"א שברבנן אין אוסרים בתרתי לריעותא אלא נידון כספקא דרבנן (עתורא"ש ותור"פ, שעה"מ מקואות ה, כד)].

ואולם המערב בדבר שיש בו ספק מעיקרא, כגון בתרומה שהיא ספק טמאה ספק טהורה, או בפירות שהם ספק מתוקנים – אפילו לרבי יוסי אינו עירוב כשר.

א. מבואר בתוס' (ד"ה אמר) שאם נוקטים 'תחומין דאורייתא' אזי אפילו בספקות שאינן של 'תרי

ותרתי' אפשר שרבי מאיר מחמיר כי כנגד חזקת העירוב יש חזקה לאדם שנשאר בתחום ביתו. אבל אם תחומין דרבנן יש להקל בספק – לכך העמידו ב'תרי ותרתי' (ועתורא"ש וריטב"א ותו"ה שבלא תרי ותרתי יש להקל משום חזקת העירוב העדיפה על חזקת גברא. ויתכן שלדבריהם ה"ה אם תחומין דאורייתא).

ומדברי רש"י (בד"ה אחת אומרת) יש לדייק שאם תחומין דרבנן, אפילו בתרי ותרתי היה מודה רבי מאיר להקל. אך יש שהוכיחו שרבי יהודה סובר תחומין דרבנן (ע' חזו"א קיב, ט) ואעפ"כ מחמיר בספק.

ב. הלכה כרבי יוסי, להעמיד העירוב על חזקתו (ערמב"ם עירובין ו, יב-יד; סמ"ג סמ"ק וש"פ; או"ח תטו, ו). כאשר ניטל העירוב בין השמשות [שאיין ספק מתי ניטל אלא הספק הוא על אותו זמן ידוע שניטל, האם הוא יום או לילה] – נחלקו הראשונים (שבת לד ולהלן עו; רמב"ם ומ"מ עירובין ו, יב-ג; עבודת הקדש בית גתיות ה) האם יש להתיר גם בזה ולהעמיד על חזקה דמעיקרא לרבי יוסי, אם לאו (ע' באה"ל סוסי" תטו [וצ"ע במש"כ בשער הציון תט אות כה שלדעת המתירים אין צריך חזקה] וסוסי" תיג ד"ה מבע"י; הדושי הנצי"ב והו"ב).

ג. נחלקו הראשונים בעירובי חצרות, האם גם בהם יש להחמיר כשאין חזקה דמעיקרא להכשיר (כן סתם השו"ע שצד, א), או מקלים בהן בכל ספק (עפ"י ר"ת ור"ה, ר"ן ומרדכי ועוד. ע' באה"ל שם).

ב. טמא שירד לטבול, ספק טבל ספק לא טבל; ספק טבל בארבעים סאה ספק לא טבל בארבעים סאה; שני מקוואות, באחת יש ארבעים סאה ובאחת אין ואינו יודע באיזה מהן טבל – בטומאה חמורה ספיקו טמא. בטומאה קלה שהיא מדברי סופרים, כגון האוכל אוכלין טמאים וכד' – ספיקו טהור. רבי יוסי מטמא [הואיל

ויש לה עיקר מן התורה (רב הונא בר חיננא). או משום חזקת טמא של הטובל (רבא). ולפי"ז אם נמדד המקוה מתחילה (בזמן הקרוב. עריטב"א) והיה מלא הרי אדרבה, יש להעמיד המקוה על חזקתו וטהור (אם אינו חסר לפנינו עתה. תוס' עפ"י גדה ב).

א. התוס' כתבו להוכיח שמחלוקתם אמורה לענין האדם הטובל, האם מצריכים אותו לטבול שוב אם לאו, אבל לגבי הטהרות שנגע בהם – לדברי הכל אין לטמאותם מספק, שיש להעמידם על חזקת טהרתן.

ב. לפי הסבר אחד בתוס' מבואר שאפילו בספק ספקא לטמא, כגון ספק אם טבל אם לאו ואת"ל טבל שמא אין בו ארבעים סאה – מטהר רבי מאיר בטומאה דרבנן.

ג. יש ראשונים שפוסקים כרבי מאיר שבטומאה קלה ספיקו טהור (רמב"ם מקואות י, ו) [אבל אם היה אב הטומאה מדברי סופרים – ספקו טמא. ראב"ד שם, ואף דעת הרמב"ם כן – עפ"י כס"מ]. ויש פוסקים כרבי יוסי (שו"ת הרשב"א ח"א תא. וכן הוכיח השע"מ הל' מקואות שם מכמה ראשונים).

ג. נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת, ולמחר השכים ומצאו מת; רבי מאיר מטהר (שיש להעמיד המת על חזקת חיים הראשונה, לומר שהיה חי בשעת הנגיעה) וחכמים מטמאים שכל הטומאות כשעת מציאתן.

לדברי רבא (כפרש"י), אפילו בכגון שתי כתי עדים שאחת אומרת קודם שנגע בו מת ואחת אומרת עכשיו מת – רבי מאיר מטהר משום שיש כאן שתי חזקות; העמד המת על חזקתו הראשונה, והעמד נוגע על חזקת טהרתו.

א. כתבו התוס' (עפ"י תוספתא טהרות ו) שברשות הרבים מדובר ולכך מטהר רבי מאיר, אבל ברשות היחיד – טמא. ויש מי שכתב שאפילו ברשות היחיד סובר רבי מאיר שאין מחזיקים טומאה מספק (עפ"י תורי"ד גדה ד).

ב. מבואר בגמרא בנדה (ד) שחכמים מטמאים מודאי, ואם נגע בתרומה – נשרפת. וכתבו התוס': דוקא לתרומה וקדשים מטמאים חכמים, ולא לחולין. ויש אומרים בדעת הרמב"ם (אבות הטומאות יח, יד) שאף לחולין טמא למפרע (עפ"י חכם צבי ג; אג"מ יו"ד ח"ג קנט, א). אך גם אם ננקוט כן, חומרא דרבנן היא ולא מדאורייתא (עפ"י גודע ביהודה קמא אה"ע לא. אך ע' בשו"ת משיב דבר ח"ד עו).
ג. אם ראוהו חי מבערב [באותו מקום. ריטב"א גדה ד; מקו"ח תסו ורש"ש שם; שפ"א], מודים חכמים שטהור (תוספתא טהרות; רמב"ם אה"ט יח, יד).

דף לו

סז. מה דין העירוב במקרים דלהלן?

א. היו לפניו שתי ככרות, אחת טמאה ואחת טהורה ואין ידוע מה כל ככר, ואמר: עירבו לי בטהורה בכל מקום שהיא.

ב. 'היום קדש ולמחר חול' (ע"י פדיון, או שהקדיש קדושת דמים לזמן) או 'היום חול ולמחר קדש', ואמר: עירבו לי בזה.

ג. הפריש תרומה 'לכשתחשך', ואמר: עירבו לי בזה.

א. רב הונא פשט לרב שמואל בר רב יצחק שהעירוב צריך שיהא ראוי לסעודה מבעוד יום, הלכך המערב בככר טהורה והיא מונחת עם הטמאה ואי אפשר לזהותה – אינו עירוב (אף לא להיות 'חמר גמל' מספק. רש"י).

קצה

שאלות ותשובות לסיכום מסכת עירובין

יש מי שצדד שאפילו אם יש אדם שמכיר היכן הטהורה אלא שאינו מזומן כאן – אינו עירוב מפני שאין יכול לאכלה, ואין די בכך שהמכיר יוכל לאכלה לכשיראנה (עפ"י חדושים ובאורים. ולכאורה נראה שאם אפשר לשאלו במשך השבת הרי זה עירוב, וכמו אילו היה המפתח מונח ביד אותו אדם מבעוד יום).

ב. 'כבר זו היום חול ולמחר קדש' ואמר: עירבו לי בה – עירובו עירוב [אפילו למאן דאמר 'תחילת היום קונה עירוב' (תוס') – שמספק לא ירדה עליה קדושה עד הלילה, וכבר חל העירוב]. 'היום קדש ולמחר חול' – אין עירובו עירוב [שמספק לא פקעה קדושתה ממנה עד הלילה].
הרשב"א כתב שמסתבר דוקא אם אמר 'למחר קדש' שמשמעו זמן ברור, לכך עירובו עירוב, אבל אמר 'כשתחשך' הרי בכניסת היום אינו ראוי. ובתוס' ורישב"א ועוד ראשונים לא נקטו כן.

ג. האומר עירבו לי בחבית זו של טבל שתותר רק לכשתחשך [כגון שהיה נתון בכד-טבול-יום ואמר הרי זו תרומת מעשר לכתשתחשך] – לא אמר כלום. רבא רצה לתלות זאת בשאלה אם סוף היום קונה עירוב או תחילת היום, שאם תחילת היום קונה – יש ממש בדבריו שהרי בתחילת היום כבר היא מותרת (ואין לומר מספק לא חלה קדושה כדלעיל, כי כאן אינו מקפיד שתהא חול היום אלא רק שיצא הכד מתורת טבול יום (תוס'), או מפני שלא אמר 'למחר'. רשב"א. וע"ע ר"ן). ורב פפא דחה שצריך סעודה הראויה מבעוד יום, הלכך אינו עירוב.

דפים לו – לז

סח. א. האם מתנה אדם על עירובו שיהא למזרח או למערב וכד', על פי מאורע שיארע למחר או על פי מה שיחליט מחר?

ב. האם יש 'ברירה' אם אין?

ג. מהן הנפקות המבוארות בסוגיא בשאלת 'ברירה'?

א. מניח אדם שני עירובין ומתנה ואומר: אם באו נכרים מן המזרח – עירובי למערב. מן המערב – עירובי למזרח. אם באו לכאן ולכאן – למקום שארצה אלך. לא באו לא לכאן ולא לכאן – הריני כבני עירי. וכן, אם בא חכם מן המזרח – עירובי למזרח וכו'. [בא לכאן ולכאן – למקום שארצה אלך. רבי יהודה אומר: היה אחד מהם רבו – הולך אצל רבו. היו שניהם רבותיו – למקום שירצה ילך (אפילו אחד רבו מובהק. תוס'). וחכמים סוברים, פעמים נוח לו בחברו יותר מרבו].

מבואר בגמרא שלדעת התנאים הסוברים 'אין ברירה' אפילו בדינים דרבנן (כמפורט להלן), אין מועילה התנאה זו אלא בכגון שכבר הוברר הדבר בשעת חלות העירוב דהיינו בכניסת השבת, כגון שכבר באו הנכרים מצד אחד אלא שהוא אינו יודע מהיכן באו ומתנה שיהא עירובו לפי מה שכבר באו, אבל כשלא נחלט באותה שעה – אין אומרים יוברר אחר כך למפרע היכן עירובו (רבי יוחנן אליבא דברייתא דאיו בדעת רבי יהודה).

כיוצא בזה, המניח עירוב לשבתות הרבה ואומר שבכל שבת ושבת יחליט אם ברצונו לערב בו אם לאו; אם רצה מבעוד יום של כל שבת – עירובו עירוב. ואם משחשכה – נחלקו תנאים [בשאלת 'ברירה'] האם עירובו עירוב אם לאו.